

Spruit, R. (2019).

De wonderdokter: Albert Willem van Renterghem.

Amsterdam: Cossee.

[TIJDSCHRIFT KLINISCHE PSYCHOLOGIE, 2021, 51(2), 124-127]

Een wonderdokter toegankelijk gemaakt

Giovanni Timmermans

Inleiding

Alles begint bij de vondst die Rinus Spruit doet in het archief van Goes; daar vindt hij een omvangrijk boekwerk: de autobiografie van Albert Willem Van Renterghem (1845-1939). De naam Van Renterghem zal bij weinig mensen tekenen van herkenning oproepen, maar deze Zeeuwse plattelandsarts introduceerde de hypnosetherapie en de psychoanalyse in Nederland. Op zich is zijn onbekendheid vreemd, want in buitenlandse publicaties over hypnose en psychotherapie wordt Van Renterghem vaak geprezen vanwege zijn unieke en baanbrekende werk. Hij werd op 9 juni 1845 in Goes geboren. In 1872 deed hij doctoraal-

examen in de geneeskunde en vervolgens promoveerde hij op de tropische ziekte beriberi. Hij werd scheepsarts en nam deel aan de Atjehoorlog in het toenmalige Nederlands-Indië. In 1877 keerde hij terug naar Nederland en vestigde zich als plattelandsarts in Heinkenszand, in de provincie Zeeland; later verhuisde hij naar Amsterdam. Hij beëindigde in 1927 zijn werkzame leven en overleed in 1939 op 94-jarige leeftijd in Rotterdam (Spruit, 2019, p. 212), waarna hij in Goes werd begraven. Daar wordt en werd hij wel 'de wonderdokter van Goes' genoemd, vandaar de titel van het boek. Van Renterghem was een gedreven arts die ervan overtuigd was dat patiënten genezen konden worden door de kracht van hypnose, overtuiging en suggestie. Zijn rol bij de opkomst van de hypnose- en psychotherapie in Nederland is uiterst belangrijk; feitelijk was hij de man die de psychoanalyse in Nederland intro-

duceerde. “Van Renterghem was de nestor van de psychotherapie en verantwoordelijk voor de introductie van hypnose en de psychoanalyse in Nederland” (Spruit, 2019, p. 214). Zijn ‘Instituut voor Psychotherapie’ aan de Van Breestraat in Amsterdam maakte veel indruk. Het was voor het eerst dat het woord ‘psychotherapie’ in Nederland werd gebruikt. Van Renterghem was voorzitter van de Nederlandsche Vereeniging voor Psychoanalyse. Hij reisde naar Nancy, Wenen en Zürich om kennis te maken met Liébeault, Jung en Freud en was een van de weinige artsen in Nederland die Freud en Jung persoonlijk hebben gekend. Daarnaast was hij een van de eerste artsen in Nederland die een leeranalyse bij Jung ondergingen.

Rinus Spruit werkte eerst als verpleegkundige en journalist. Hij behaalde successen met drie romans en werd bekroond met de Prijs van de Zeeuwse Boekhandel en de Zeeland Refinery Cultuurprijs 2016, voordat in 2019 zijn boek *De wonderdokter* verscheen. In 1993 las hij in een huis-aan-huisblad dat er in overleg met de kleinzoon van Van Renterghem negentig exemplaren van diens autobiografie werden bijgedrukt. Dat intrigeerde hem. In het archief van de gemeente Goes werd vervolgens voor hem de door Van Renterghem geschreven biografie uit de kluis gehaald. Na enige tijd in het omvangrijke werk gelezen te hebben, besloot hij het werk van Van Renterghem voor een breder publiek toegankelijk te maken en dat resulteerde in dit boek.

Oorspronkelijk autobiografie

Toen Van Renterghem het einde van zijn carrière zag naderen, besloot hij zijn levensverhaal op papier te zetten. Zelf zegt hij daarover: “In 1919 bekwam mij de lust mijn leven te overdenken en uit te schrijven. Het plan rijpte om mijn levensgeschiedenis te boek te stellen. Vanaf dat moment besteedde ik elk vrij ogenblik aan deze nieuwe taak” (Spruit, 2019, p. 206). Zijn verhaal bestond uiteindelijk uit twee grootformaat (formaat statenbijbel) boekwerken en besloeg in totaal 1389 pagina’s. Er werden toentertijd tien genummerde exemplaren van gedrukt. Zes exemplaren waren voor zijn familie en vier werden aangeboden aan twee archieven en twee bibliotheken; wel onder het beding dat ze verzegeld moesten blijven tot 1975. Dit was waarschijnlijk omdat hij de privacy van de patiënten, die hij had behandeld en die met naam en toenaam vermeld werden, wilde sparen. Rinus Spruit heeft uiteindelijk het omvangrijke werk van 640.000 woorden getransformeerd tot een boek van 218 pagina’s. Hij heeft er daarbij wel voor gewaakt geen modern taalgebruik toe te passen om de sfeer en tijdgeest te respecteren. Hij moest daarbij stevige keuzes maken; veel familieaangelegenheden heeft hij weggelaten, evenals de verslaglegging van de vele reizen die Van Renterghem gemaakt heeft. Gelukkig werd het verslag van zijn eerste vliegreis in 1921 tussen Amsterdam en Parijs (met tussenstop in Brussel) opgenomen in het boek; een mooie omschrijving van hoe dat in die tijd ging.

Ontwikkeling

Het boek is een verslag van de razendsnelle ontwikkelingen in de medische wetenschap. In de tijd van Van Renterghem kon een arts vaak weinig uitrichten bij patiënten. Er was geen penicilline en ziekten als tuberculose en suikerziekte waren niet te genezen. Mensen stierven aan allerlei infectieziekten, zoals difterie. Van Renterghem ging inzien dat de mens behalve een lichaam ook een geest heeft en daarom ging hij zich bekwamen in de hypnose, de suggestie en de psychotherapie. Zelf zegt hij daarover: “Beter dan ooit tevoren begreep ik dat de zieke mens zowel stoffelijke als geestelijke middelen nodig heeft om te genezen” (Spruit, 2019, p. 69). Hij bezoekt in Nancy Ambroise Liébeault, de grondlegger van de hypnosetherapie, en in Zürich en Wenen respectievelijk Carl Jung en Sigmund Freud. Daarna vertaalde hij sommige van de werken van Liébeault, Jung en Freud in het Nederlands. De combinatie van hypnose en suggestie werd door hem veel gebruikt; hij bracht zijn patiënten onder hypnose en zei dan dingen als: “U wordt beter” of “Uw pijn zal verdwenen zijn” en deed hun suggesties aan de hand. Daar wist hij veel mensen mee te genezen en zijn faam oversteeg daarmee ook de landsgrenzen. Als huisarts in Goes gaf hij de voorkeur aan de hypnosetherapie boven de psychoanalyse, omdat die snellere en betere resultaten opleverde. Deze hypnosetherapie maakte grote indruk op psychiater en schrijver Frederik van Eeden. Hij vroeg of hij een spreekuur van de huisarts mocht bijwonen en dat zorgde voor het kantelpunt in de loopbaan van Van Ren-

terghem. Van Eeden vroeg hem om naar Amsterdam te komen om er samen een praktijk op te zetten, en daar begon dus de carrière die hem nog meer naamsbekendheid zou opleveren. Hij richt er het eerste ‘Instituut voor Psychotherapie’ ter wereld op, waar de buste van Liébeault een prominente plaats krijgt.

Conclusie

De autobiografie van Van Renterghem is geen wetenschappelijk werk, maar puur een boek met persoonlijke herinneringen, een egodocument. Dat persoonlijke kleurt dan ook duidelijk het werk; zo bespreekt hij een aantal ziektegeschiedenissen die vrijwel zonder uitzondering een goede afloop kenden. Een zekere ijdelheid kan Van Renterghem niet ontzegd worden. Het betrof bijna altijd patiënten met hardnekkige en ernstige psychosomatische klachten; zij waren vaak al bij andere hulpverleners geweest. Het is niet reëel dat zij allemaal door hem genezen konden worden. Zelf gaf hij wel aan dat sommige mensen niet onder hypnose gebracht konden worden. Ook de man met wie hij enige tijd samenwerkte, Frederik van Eeden, schreef in zijn *Dagboek 1878-1923*: “In de jaren dat Van Renterghem en ik hebben samengewerkt hebben we naast veel succes, waarvoor we dankbaar mogen zijn, natuurlijk ook menige teleurstelling ondervonden” (Van Eeden, geciteerd in Spruit, 2019, p. 212). Wat het boek leuk maakt om te lezen, is het aanstekelijke enthousiasme waarmee Van Renterghem vertelt over alle kennis en de methoden die

hij zich eigen maakt – en die hij dus naar eigen zeggen met succes toepast. Ook de schrijfstijl van Van Renterghem maakt het boek erg toegankelijk omdat het zodanig is geschreven dat het bijna lijkt alsof je er zelf bij bent. Ook zijn er een aantal aangrijpende momenten te vinden, zoals het moment dat het dochttertje van Van Renterghem aan difterie overlijdt. Dan wordt de wat ‘opgeblazen’ stijl van de arts deemoediger. Spruit is erin geslaagd om het omvangrijke werk van Van Renterghem toegankelijk te maken voor een breder publiek. Hij heeft vrijwel niets aan de oorspronkelijke tekst veranderd, maar als het ware het boek gecomponeerd door zijn keuzes welke passages wel en welke niet op te nemen. Zelf zegt Spruit daarover in een interview met De Gier in 2019: “Hij [Van Renterghem] schrijft heel openhartig, ook over alles wat hij niet goed deed, de sterfgevallen, de verliezen in de familie. Dat kan ik niet verbeteren.”

Wat maakt dit boek nu het lezen waard? Zoals gezegd, is het een persoonlijk verslag en zeker geen wetenschappelijk werk. Het is een bewerking van een oorspronkelijk weinig toegankelijke autobiografie. Als je door de wat gedragen stijl van Van Renterghem heen kijkt, zie je een verslag van een tijdgenoot van Liébeault, Jung en Freud. Een verslag van een gewone plattelandsarts die nadenkt over hoe hij zijn patiënten beter

kan behandelen en hoe hij de ideeën die wij nu allemaal kennen uit de leerboeken in de dagelijkse praktijk kan toepassen. In die dagen een gedurfde actie. Het is een verslag van een van de grondleggers van de Nederlandse psychotherapie en psychoanalyse. Los van dit alles heeft Spruit er een uiterst prettig leesbaar boek van gemaakt dat ons ook een wijze levensles meegeeft: hoe vergankelijk roem kan zijn. In die tijd gevierd en nu bijna volledig onbekend. Dat maakt een mens nederig.

Literatuur

De Gier, V. (2019, 26 oktober). De wonderen van een Zeeuwse arts (Interview met Rinus Spruit). *Brabants Dagblad Magazine*.

Personalia

Giovanni Timmermans heeft medicijnen, klinische psychologie, filosofie, theologie en rechten gestudeerd in Nijmegen, Oxford, Cambridge en Parijs. Na een handelcarrière is hij tegenwoordig actief als bestuurder, onderzoeker en docent zowel in Nederland als in het Verenigd Koninkrijk.

E-mail: jmhptimmermans@telfort.nl